

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 20/09/2018

Adam Bodnar

XI.5601.4.2016.JS

Pani
Anna Zalewska
Minister Edukacji Narodowej
al. J. Ch. Szucha 25
00-918 Warszawa

Szanowna Pani Minister

Z początkiem nowego roku szkolnego chciałbym ponownie zwrócić uwagę Pani Minister na zagadnienie dostępności lekcji etyki i lekcji religii mniejszościowych w ramach systemu edukacji szkolnej. Ograniczenia dostępności do zajęć religii mniejszościowych i etyki, a także szczegółowe rekomendacje co do działań, których podjęcie pozwoliłoby ograniczenia te wyeliminować, zostały przedstawione w przesłanym Pani Minister raporcie Biura Rzecznika Praw Obywatelskich pt. „Dostępność lekcji religii wyznań mniejszościowych i lekcji etyki w ramach systemu edukacji szkolnej. Analiza i zalecenia”¹. Zarówno problemy zgłaszane przez rodziców, uczniów, organizacje pozarządowe oraz przedstawicieli kościołów mniejszościowych, jak i wspomniane wyżej rekomendacje, mimo że były już podnoszone w mojej korespondencji z Panią Minister, nadal pozostają aktualne².

Jako Rzecznik Praw Obywatelskich, pełniący także funkcję niezależnego organu do spraw równego traktowania, stoję na stanowisku, że **wszelkie bariery w dostępie do lekcji religii mniejszościowych lub lekcji etyki, czy też nierówne traktowanie uczniów nieuczęszczających na lekcje religii organizowane w szkole stanowią przejawy dyskryminacji ze względu na religię i światopogląd w obszarze edukacji**. Dlatego niezwykle ważne jest udoskonalanie rozwiązań organizacyjnych, zarówno poprzez zmianę praktyki szkolnej, jak i zmianę obowiązujących przepisów prawa, zmierzające do

¹ Raport dostępny jest na stronie internetowej www.brpo.gov.pl, pod linkiem: www.rpo.gov.pl/sites/default/files/BIULETYN%20RZECZNIKA%20PRAW%20OBYWATELSKICH%202015%20nr%206.pdf.

² Zob. w szczególności wystąpienie RPO do MEN z 29 kwietnia 2016 r. i odpowiedź MEN z 8 czerwca 2016 r. (ozn.: DKO-WOK.4072.5.2016.MK) oraz wystąpienie RPO do MEN z 8 listopada 2016 r. i odpowiedź MEN z 16 grudnia 2016 r. (ozn.: DKO-WOK.4072.5.2016.MK).

zapewnienia równego dostępu do lekcji religii i etyki oraz zagwarantowania skutecznej ochrony prawnej osobom doświadczającym dyskryminacji ze względu na religię, wyznanie lub światopogląd.

Z niepokojem przyjmuję docierające do mnie informacje, że szkoły rzadko powiadamiają rodziców i uczniów o możliwości zorganizowania, na ich życzenie, lekcji religii mniejszości wyznaniowych i lekcji etyki. Sygnalizowałem ten problem w moim poprzednim wystąpieniu. Uzyskałem wówczas odpowiedź, że obowiązek ten jest spełniany poprzez zamieszczenie na stronie internetowej resortu edukacji „informacji dotyczącej organizowania zajęć z religii i etyki w publicznych przedszkolach i szkołach w roku szkolnym 2016/2017”³. Obecnie jednak – podobnie jak w ubiegłym roku szkolnym – na stronie internetowej Ministerstwa takiej informacji nie znajduję. Nawet jednak gdyby została tam zamieszczona, to w mojej ocenie taka forma informowania rodziców i uczniów o przysługujących im prawach jest dalece niewystarczająca. Zwracam się zatem ponownie o podjęcie działań, których celem będzie nowelizacja rozporządzenia z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach (Dz.U. z 1992 r. Nr 36 poz. 155, z późn. zm.) tak, aby **na dyrektorów szkół nałożony został obowiązek informowania rodziców i uczniów o możliwości i zasadach organizacji lekcji religii lub lekcji etyki**. Istotnym wydaje się przy tym skłonienie szkół do prowadzenia działań informujących rodziców i uczniów o zasadach organizowania lekcji religii i etyki, mających na celu zwiększenie samej świadomości istnienia takiego uprawnienia. Postulat ten jest szczególnie ważny **w kontekście sytuacji dzieci i rodzin zamieszkujących obszary o niewielkiej liczbie wyznawców danej religii**. W stosunku do takich grup niezwykle ważne jest również usuwanie wszelkich ograniczeń natury organizacyjnej, aby uczniowie, którzy zdecydują się uczęszczać na lekcje religii mniejszościowej lub etyki, nie zostali zniechęceni trudnym dojazdem, niepotrzebnie długim oczekiwaniem na zajęcia, czy koniecznością wyboru pomiędzy lekcjami religii lub etyki a innymi zajęciami dodatkowymi.

Obowiązkiem państwa jest wyrównywanie szans i sytuacji prawnej grup mniejszościowych. Warto upowszechnić dobrą praktykę, jaką jest rozdawanie rodzicom i uczniom formularzy, w których zaznaczaliby, czy życzą sobie zorganizowania lekcji religii lub lekcji etyki. W formularzach powinna znaleźć się informacja, że możliwe jest uczęszczanie jednocześnie na lekcje różnych religii i lekcje etyki. Dyrektorzy szkół i kuratorzy oświaty winni upowszechniać wiedzę o tym, że uczniowie nie są zmuszeni wybierać pomiędzy tymi lekcjami. **Naruszeniem wolności sumienia i wyznania oraz prawa do nieujawniania swojego światopoglądu, przekonań religijnych czy wyznania jest żądanie składania deklaracji o odmowie uczestnictwa w lekcjach religii lub etyki,**

³ Pismo MEN z 16 grudnia 2016 r.

czy też wymaganie wyrażenia życzenia udziału w takich zajęciach w obecności innych rodziców lub uczniów.

Z przeprowadzonych przeze mnie badań wynika, że z inicjatywą organizacji lekcji religii mniejszościowych i lekcji etyki wychodzą przede wszystkim rodzice, uczniowie i przedstawiciele mniejszościowych kościołów i związków wyznaniowych. Wielokrotnie to na tych podmiotach spoczywał również ciężar zorganizowania tych lekcji, w tym np. zapewnienie odpowiedniego nauczyciela. Jak wynika z raportu, rodzice dzieci lub sami uczniowie zainteresowani udziałem w lekcjach religii zwracali się z prośbą o organizację takich zajęć bezpośrednio do przedstawicieli swoich kościołów czy związków wyznaniowych. Z tego właśnie powodu wskazana jest nowelizacja ww. rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach tak, aby **wśród podmiotów uprawnionych do przedstawiania pisemnego wniosku o zorganizowanie lekcji religii znalazły się również kościoły i związki wyznaniowe.**

Chciałbym ponadto zwrócić uwagę Pani Minister na **brak informacji statystycznych, z których w sposób jasny wynikałoby, jakie wyznania objęte są nauczaniem w ramach lekcji różnych religii, i jaka liczba uczniów z takiego nauczania w szkołach korzysta.** Gromadzenie odpowiednich danych statystycznych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej wydaje się konieczne do tego, aby możliwa była ocena rzeczywistej dostępności lekcji religii mniejszościowych i lekcji etyki w szkołach. Tymczasem z naszej dotychczasowej korespondencji wynika, że Ministerstwo nie prowadzi takich statystyk, uzasadniając to obawą przed nieuprawnionym przetwarzaniem danych osobowych. Twierdzenie takie wydaje się jednak bezzasadne. Obecnie w Systemie Informacji Oświatowej gromadzone są dane dotyczące m.in. liczby uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz uczniów, którzy korzystają z nauczania języka mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego. Odpowiednie zanonimizowanie takich danych sprawia, że prawo do prywatności uczniów nie jest w tym przypadku naruszane. W ten sam sposób można też postępować z danymi osób uczęszczających na lekcje różnych religii mniejszościowych lub lekcje etyki.

Na zakończenie, chciałbym ponownie zwrócić się o podjęcie działań legislacyjnych na rzecz **objęcia ochroną prawną osób, które mogą doświadczać nierównego traktowania ze względu na religię, wyznanie lub światopogląd w obszarze edukacji.** W mojej ocenie niezbędna jest nowelizacja ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2018 r. poz. 1457, z późn. zm.) zmierzająca do tego, aby obowiązek organizowania lekcji etyki – podobnie jak obowiązek organizowania lekcji religii – nałożony był na szkoły i organy prowadzące aktem prawnym mocy ustawy, nie zaś wyłącznie rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej. Nowelizacji wymaga także

rozporządzenie z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach tak, aby obowiązek zorganizowania lekcji etyki na życzenie spoczywał również na przedszkolach, tak jak spoczywa na nich obowiązek zorganizowania na życzenie rodziców lekcji religii. Zwiększeniu ochrony prawnej osób doświadczających dyskryminacji ze względu na religię i światopogląd w edukacji służyłaby natomiast nowelizacja ustawy z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (Dz. U. z 2016 r. poz. 1219) – ustawa powinna zawierać zakaz dyskryminacji w oświacie ze względu na wszystkie wymienione w niej przesłanki, w tym religię i światopogląd.

Mam nadzieję, że przedstawione powyżej rekomendacje i propozycje zmian legislacyjnych przyjmie Pani Minister z zainteresowaniem i życzliwością. Jednocześnie, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2017 r. poz. 958, z późn. zm.), zwracam się z uprzejmą prośbą o ponowne, szczegółowe odniesienie się do przedstawionych wyżej zaleceń.

Z wyrazami szacunku

(podpis na oryginale)

Do wiadomości:

Pan Adam Lipiński

Pełnomocnik Rządu ds. Równego Traktowania

Kancelaria Prezesa Rady Ministrów

Al. Ujazdowskie 1/3

00 - 583 Warszawa